

te jednostavne. Herbart je dakle postavio neoboriv etični sustav. Njegovih pet ideja sigurno je mjerilo za ocieniu ljudskoga djelovanja, a po tom i pravilo djelovanja toga. Te su ideje zato vriedne, da budu osnovi, principi etike.

Da etika u obće drugih principa ni ne treba, toga ovdje dokazivati ne možemo. Jasno je to već po tom, što je zadaća i svrha etike posve disparatna od svrhe i zadaće znanosti drugih, da joj dosljedno one ne mogu podati nikakovih principa.

Nu nemamo li možda ipak žaliti za etičnimi sustavi velikana grčkih i drugih filozofa? Nemamo. Tražbine tih sustava ili su kolebive i neplemenite, pa uslied toga nevriedne da budu pravili djelovanja, ili jesu plemenite, a onda su samo rezultati razvijenih ideja.

Sokratovo, Platonovo i Aristotelovo „najviše dobro“ nije nego sklad djelokupnoga djelovanja voljnoga sa svimi etičnimi idejama; a njihova „krepost“ jest pomisao tih ideja ujedinjenih u osobi djelujućoj. Ako li stanovita osoba ne radi prema tim idejam, to ona gazi njihove zahtjeve. Ti zahtjevi pako jesu — Kantove „dužnosti“. Dakle su i zbilja Herbartovi principi faktori, a dužnost, krepost i najviše dobro samo rezultati. Etika ima pokazati faktore, jer bez faktora nema rezultata.

Ipak su Herbartove ideje našle protivnikâ. Njihovi prigovori posvema su neznatni. Kako bi u formah volje stajala etičnost? Kako bi realnost u obće sadržavale formalne ideje? Tako obično pitaju oni. A mi im s Lazarusom odgovaramo: „Ideje su najviši i najčišći oblici spoznaje sve realnosti. . . Mi